

- a felhasználók számára lehetővé kell tenni, hogy meg tudják választani a szolgáltatás módját – **nagyon sikeres** (a felhasználók papíron kaphatták a másolatot könyvtárközi kölcsönzési részlegükbe, vagy elektronikusan egy e-mail üzenetben megadott webcímre);
- a felhasználók számára lehetővé kell tenni, hogy megadhassák rendelési előírásaikat – **nagyon sikeres** (működött a szolgáltató könyvtárak sorba állítása, és a rendszer lehetővé tette a felhasználó egyéb igényeinek figyelembevételét);
- a rendszer megvizsgálja, hogy a felhasználó kérése teljesíthető-e – **nagyon sikeres** (a projekt egyik legnagyobb sikere a ZPORTAL alkalmazásba vételével a kapcsolat megteremtése a megrendelő és a kereskedelmi bibliográfiai adatbázis-szolgáltató között);

- a több adatbázisban történő keresés támogatása és megalapozása, összekötve a dokumentumkérést számos már működő (vagy a jövőben induló) JISC kezdeményezéssel – **mérsékelt sikeres** (a más projektekkel való együttműködést, az eredmények átvételét nem mindig sikerült elérni).

Bár a Docusend projekt eredményeként nem jött létre új szolgáltatás, tanulságai hasznosak lehetnek a dokumentumszolgáltatással foglalkozók számára.

/BOWER, Gordon: Docusend: the one-stop, integrated, document delivery broker service. = Interlending & Document Supply, 33. köt. 1. sz. 2005. p. 8–13./

(Viszocsek Eszter)

A dokumentumokat tároljuk, vagy a felhasználókat szolgáljuk ki?

A nemzeti könyvtárak dilemmája

A cikk célja, hogy elemezze a könyvtárügy területén hatályos jogszabályokat és normatív dokumentumokat, továbbá meghatározza a nemzeti könyvtárak fő feladatait. Ehhez három könyvtárat hasonlítottak össze: az Oroszországi Állami Könyvtárat (*Rossijskaâ gosudarstvennaâ biblioteka* = RGB), a Oroszországi Nemzeti Könyvtárat (*Rossijskaâ nacionalnaâ biblioteka* = RNB) és a Kongresszusi Könyvtárat (*Library of Congress* = LC, USA).

Az RGB és az RNB nemzeti könyvtári státusát az 1994. évi könyvtári törvény deklarálja. Az elemzéshez azért a Kongresszusi Könyvtárat választották, mert tipológiai jellemzői és méretei szerint ez a leginkább összemérhető az orosz könyvtárakkal.

Az Orosz Föderáció könyvtári törvénye szerint a nemzeti könyvtár fő feladata, hogy a hazai dokumentumok legteljesebb gyűjteményét alakítsa, őrizze és szolgáltsa. Az RGB Alapszabályzatában (2001) első helyen a dokumentumok gyűjtése és tárolása áll, és csak egy alponthan szerepel az olvasók kiszolgálása. Hasonlóképpen az RNB Alapszabályzata (2001) ugyancsak első helyen a gyűjtést és a tárolást említi, és nem a szolgáltatást. Az információs-könyvtári tevékenységet meghatározó GOST 7.0–99 (ISO 5127-1–83) szabvány mindkét tevékenységet tartalmazza: először a dokumentumok gyűjtését és megőrzésének biztosítását, majd később ezeknek és a róluk szóló információknak a szolgáltatását. Összefoglalva elmondható, hogy valamennyi jogszabályban meg-

A kiválasztott könyvtárak összehasonlítása

Könyvtár, paraméter	RGB	RNB	LC
Az állomány nagysága (könyvtári egység)	42 millió	34 millió	120 millió
Hatósági felügyelete	Állami (a Kulturális Minisztérium hatáskörében)	Állami (a Kulturális Minisztérium hatáskörében)	Hatósági (az USA Kongresszusának alárendelve)
Alapfeladata (a törvény szerint)	A hazai dokumentumok gyűjtése és tárolása	A hazai dokumentumok gyűjtése és tárolása	A hazai dokumentumok gyűjtése és tárolása

található a dokumentumok gyűjtése és megőrzése; a gyarapítást elsősorban a köteles példányokra kell alapozni, és csak ezután a vételre és a kiadványcserére támaszkodni.

A Kongresszusi Könyvtár fő feladatait a honlapján olvasható küldetésnyilatkozat tartalmazza. Ennek értelmében a könyvtár küldetése, hogy állományait a Kongresszus és az amerikai nép számára elérhetővé és hasznossá tegye, támogassa és megőrizze az ismeretek és alkotások világméretű jelentőségű gyűjteményét a következő nemzedékek számára. A továbbiakban meghatározzák a könyvtár tevékenységének kiemelt irányait: első helyen az elérhetővé tételt, a második helyen a gyarapítást, rendszerezést, tárolást, az állományok védelmét. Harmadik helyen szerepel az állományok rendelkezésére bocsátása a Kongresszus, a kormány különböző szintű szervezetei és a nagyközönség számára. Megjegyzendő, hogy a felhasználói csoportok meghatározásában a lakosság az utolsó helyen áll.

Bár az USA-ban könyvtári törvény nem létezik, a jogi háttér folyamatosan fejlődik. A könyvtári törvényt az alkotmány első módosítása pótolja, amely a jogi alapokat adja többek között a könyvtárak szolgáltatási szabályainak kialakításához, beleértve a nemzeti könyvtárat is. A másik alapvető dokumentum az Amerikai Könyvtári Egyesület törvényjavaslata. Ebben az egyesület megerősíti, hogy a könyvtárak egyben információs központok, és ez a dokumentum tartalmazza a működési elveket. Itt is felfedezhető, hogy a hangsúly a szolgáltatáson van, és nem a dokumentumok tárolásán.

Ha összehasonlítjuk a két ország nemzeti könyvtárainak tevékenységét, világosan látszanak a különbségek mind jogszabályi szinten, mind a gyakorlatban. Az USA-ban az első helyen az olvasó áll, a könyvtárak az ő számára létesülnek, fő feladatuk a társadalom információs igényeinek kielé-

gítése. Nem szabad azonban elfeledkezni olyan fontos tényezőről, mint az információs technológia fejlettségi szintje, amelynek az olvasók kiszolgálása és a dokumentumok megőrzése közötti egyensúly kialakítása köszönhető. Oroszországban a könyvtárak műszaki lehetőségei – még a nemzeti könyvtáraké is – olyan szinten vannak, hogy gyakorlatilag lehetetlen a szolgáltatás és a tárolás között a kompromisszum kialakítása. Az RGB fejlesztési koncepciója ugyan a szolgáltatás bővítését és jobbítását célozza, de a benne foglaltak mégis elsősorban dokumentumok megőrzésére irányulnak. E mögött az az elképzelés áll, hogy a korszerű információs eszközökkel a szolgáltatás megoldható, azaz az USA-ban tapasztalathoz hasonló egyensúly kialakítása legnagyobb mértékben a korszerű eszközök beszerzésétől függ. Így aztán a nemzeti könyvtárak fő feladata továbbra is a dokumentumok gyűjtése és tárolása marad, mivel az olvasók hozzáférését a korszerű technikai eszközökkel biztosítani lehet.

Néhány javaslat a szolgáltatás és az állományvédelem közötti kompromisszum kialakításához:

1. Szövetségi szinten ki kell dolgozni a nemzeti könyvtárakra vonatkozó törvényt.
2. Megőrizve a nemzeti könyvtárak elsőbbségét a dokumentumok gyűjtésében és tárolásában, figyelmet kell fordítani a dokumentumok elérhetővé tételére az új információs eszközökkel.
3. Figyelembe kell venni az RGB fejlesztési koncepciójában leírtakat, ami mind a dokumentumok megőrzését, mind szélesebb körű használatukat segíti.
4. Tanulmányozni kell a Kongresszusi Könyvtár tapasztalatait, és azok hasznosíthatóságát az orosz nemzeti könyvtárakban.

/POPOVA, Elena Aleksandrovna: Hranit' dokumenty ili obsluživat' pol'zovatelej? = Biblioteka, 5. sz. 2004. p. 16–19./

(Viszocsek Eszter)